

MAKTABDA PSIXOLOGIK XIZMATNING IJOBIIY IMIDJINI YARATISH*Umaraliyeva Surayyo Mamarasul qizi**Toshloq tumani 12-maktab psixologi***ANNOTATSIYA**

Mazkur maqolada maktabda psixologik xizmatning ijobiy imidjini shakllantirishning ahamiyati, unga ta'sir etuvchi omillar hamda amaliyotda qo'llaniladigan samarali usullar yoritiladi. Shuningdek, psixologning kasbiy faoliyati, muloqot madaniyati va jamoa bilan hamkorligi orqali ishonchli muhit yaratish masalalari tahlil qilinadi.

Kalit so'zlar: psixologik xizmat, imidj, maktab, ishonch, muloqot, psixolog, o'quvchi, hamkorlik.

KIRISH

Maktabda psixologik xizmatning ijobiy imidjini yaratish bugungi ta'lim tizimining muhim vazifalaridan biridir. Psixologik xizmat faqat muammolarni hal qiluvchi tizim sifatida emas, balki o'quvchilar, o'qituvchilar va ota-onalarni qo'llab-quvvatlovchi, rivojlantiruvchi muhit sifatida namoyon bo'lishi lozim. Aynan shunday yondashuv psixologga nisbatan ishonchni kuchaytiradi.

Amaliyotda ko'pincha psixolog faqat muammoli bolalar bilan ishlaydigan mutaxassis sifatida qabul qilinadi. Bu esa xizmatning imkoniyatlarini toraytiradi. Aslida esa psixologik xizmatning vazifalari keng: profilaktika, rivojlantirish, maslahat berish va psixologik madaniyatni oshirish. Shu jihatlarni to'g'ri targ'ib qilish ijobiy imidjni shakllantirishda muhim o'rin tutadi.

Ijobiy imidj, avvalo, ishonchli munosabat orqali shakllanadi. O'quvchi psixologga murojaat qilganda o'zini xavfsiz his qilishi, uning fikri hurmat bilan qabul qilinishiga amin bo'lishi zarur. Maxfiylikka rioya qilish bu jarayonning asosiy shartlaridan biridir. Psixologning shaxsiy fazilatlari ham katta ahamiyatga ega. Samimiylilik, bag'rikenglik, sabr-toqat va professionallik psixologning obro'sini oshiradi. U nafaqat bilimli mutaxassis, balki yaxshi tinglovchi va yo'naltiruvchi bo'lishi kerak.

Maktab jamoasi bilan hamkorlik ham imidj yaratishda muhim omil hisoblanadi. O'qituvchilar bilan muntazam aloqada bo'lish, ularga psixologik maslahatlar berish, sinfdagi muammolarni birgalikda hal etish psixologik xizmatning samaradorligini oshiradi. Shuningdek, ota-onalar bilan ishlash ham muhim yo'nalishdir. Seminarlar, suhbatlar va tavsiyalar orqali ota-onalarda psixologik bilimlarni oshirish psixologga bo'lgan ishonchni mustahkamlaydi. Bugungi kunda ta'limdagi psixologiyaga oid masalalar tobora dolzarb bo'lib, bu ta'lim muhitini sifat jihatidan o'zgartirish va

takomillashtirish, shuningdek, ta'lim jarayoni ishtirokchilari o'rtasidagi shaxslararo munosabatlarni, jumladan, maktab psixologlari faoliyatini rivojlantirish uchun zamin yaratmoqda. Psixolog faoliyati, asosan, o'quvchilar, ularning ota-onalari yoki o'qituvchilar murojaat qiladigan aniq muammolarni hal etishga qaratilganligi sababli, psixologik xizmatning asosiy maqsadi sifatida ijtimoiylashayotgan shaxsning ruhiy salomatligini ta'minlash, ta'limiy manfaatlarini qo'llab-quvvatlash, uning individualligini ochib berish hamda rivojlanishidagi turli qiyinchiliklarni bartaraf etishni ko'rsatish mumkin.

Psixolog ishining tizimliliqi quyidagi yo'llar bilan ta'minlanadi. Birinchidan, psixolog o'quvchi shaxsini turli yo'nalishdagi namoyon bo'lishlarga ega murakkab tizim sifatida ko'radi (individning ichki faoliyatidan tortib, unga ma'lum ta'sir ko'rsatadigan turli guruhlar faoliyatidagi ishtirokigacha). Ikkinchidan, psixologik xizmat xodimlari qo'llaydigan metodik vositalar ham tizimli yondashuv mantiqiga bo'ysunadi va o'quvchining barcha jihatlari va sifatlarini aniqlash hamda uning rivojlanishiga yordam berishga qaratiladi.

Umumiy tarzda olganda, o'quvchilar bilan diagnostik, maslahat va korreksion ishlarni beshta muhim darajada olib borish zarur:

1. **Psixofiziologik daraja** — rivojlanayotgan subyektning barcha tizimlarining ichki fiziologik va psixofiziologik asosini tashkil etuvchi komponentlarning shakllanganlik darajasini ko'rsatadi.

2. **Individual-psixologik daraja** — subyektning asosiy psixologik tizimlari (bilish, emotsional va boshqalar) rivojlanganligini belgilaydi.

3. **Shaxsiy daraja** — subyektning yaxlit tizim sifatidagi o'ziga xos xususiyatlarini, rivojlanishning shu bosqichida turgan boshqa subyektlardan farqini ifodalaydi.

4. **Mikroguruh darajasi** — rivojlanayotgan subyektning boshqa shaxslar va ularning birlashmalari bilan o'zaro ta'sir xususiyatlarini ko'rsatadi.

5. **Ijtimoiy daraja** — subyektning kengroq ijtimoiy guruhlar va jamiyat bilan o'zaro ta'sir shakllarini belgilaydi.

Bundan tashqari, psixologik xizmat faoliyati tizimiga ta'lim muassasalari xodimlari bilan olib boriladigan turli ish turlari (qo'shma kompleks tadqiqotlar, maslahatlar, seminarlar va boshqalar) ham kiritilishi kerak. Bu ishlar nafaqat pedagoglarning psixologik kompetentligini oshirishga, balki maktabni real hayotdan uzilib qolish holatidan xalos etishga ham qaratiladi. Bu ish shakli shuningdek, psixologik xizmatning o'z vakolatlariga kirmaydigan vazifalarni bajaruvchi universal xizmatga aylanib qolishining oldini olish zarurati bilan ham bog'liq.

Ijobiy imidjni shakllantirishda profilaktik va rivojlantiruvchi tadbirlar katta rol o'ynaydi. Treninglar, psixologik o'yinlar, motivatsion uchrashuvlar o'quvchilarda psixologga nisbatan ijobiy munosabatni shakllantiradi.

Zamonaviy axborot vositalaridan foydalanish ham muhim. Eʼlonlar, stendlar, ijtimoiy tarmoqlardagi sahifalar orqali psixologik xizmat faoliyati haqida ochiq va tushunarli maʼlumot berish imidjni mustahkamlaydi.

Shu bilan birga, psixologning ish faoliyati tizimli va rejalashtirilgan boʻlishi zarur. Natijadorlik va aniq maqsadlar asosida olib borilgan ishlar uning professional obroʻsini oshiradi. Koʻp jihatdan bolalarga maktab psixologi yordam beradi. U maktabga qabul qilingan kundan boshlab, bitiruvga qadar turli yoshdagi bolalar bilan ishlaydi. Maktab psixologi oʻquvchilarning maktab muhitiga moslashishiga yordam beradi, muloqotdagi muammolarni hal qiladi, stress, xavotir va kelib chiqadigan nizolarni yengishga koʻmaklashadi. Shuningdek, u oʻquvdagi va emotsional holatdagi qiyinchiliklarni aniqlaydi.

Bolalar qaysi yoshda maktab psixologiga murojaat qilishadi:

Maktabgacha yoshdagilar (maktabga tayyorlov bosqichi):

Psixolog maktabga tayyorgarlik diagnostikasini oʻtkazadi va bolalarning yangi hayot bosqichiga moslashishiga yordam beradi.

Boshlangʻich sinf oʻquvchilari (1–4-sinflar):

Bu davrda bolalar koʻpincha maktab muhitiga moslashishda qiynaladi, tortinchoqlik va muloqotdagi qiyinchiliklarga duch keladi.

Oʻrta sinf oʻquvchilari (5–9-sinflar):

Bu bosqichda oʻquvchilarda oʻzini aniqlash, oʻziga ishonchsizlik, tengdoshlar bilan kelishmovchilik kabi muammolar paydo boʻlishi mumkin.

Yuqori sinf oʻquvchilari (10–11-sinflar):

Psixolog bitiruvchilarni imtihon oldi stressidan yengib oʻtishda, kasb tanlashda va oliy oʻquv yurtiga kirishga tayyorlanishda qoʻllab-quvvatlaydi.

Maktab psixologining asosiy vazifalari :

Psixologik diagnostika

Bolalarning psixologik holatini baholash.

Oʻqish va xulq-atvordagi muammolarni aniqlash.

Korreksion ishlar:

Psixologik muammolarni hal etishga qaratilgan individual va guruh mashgʻulotlarini oʻtkazish.

Ota-onalar va oʻqituvchilarni maslahat bilan taʼminlash

Bolalarni tarbiyalash va oʻqitish boʻyicha tavsiyalar berish.

Nizoli vaziyatlarni hal etishda yordam koʻrsatish.

Psixologik maʼrifat:

Bolalar va ota-onalar uchun dolzarb psixologik mavzularda mashgʻulotlar va maʼruzalar oʻtkazish.

Profilaktika ishlari:

Bolalar va oʻsmirlarda psixologik muammolar kelib chiqishining oldini olish.

Maktab psixologiga qachon murojaat qilish kerak:

- Agar bola maktab muhitiga moslashishda qiyinchilikka duch kelsa.
- Agar bola xavotir, qo‘rquv yoki tortinchoqlik his qilsa.
- Agar bola tengdoshlari yoki o‘qituvchilar bilan kelishmovchilikka uchrasa.
- Agar bola o‘qishda qiyinchiliklarga duch kelsa.
- Agar bola o‘z-o‘zini baholashda muammo sezsa, o‘ziga ishonchi past bo‘lsa.
- Agar oilada jiddiy o‘zgarishlar (ota-onaning ajrashishi, yaqin kishining vafoti) sodir bo‘lsa.

Maktab psixologi tibbiy tashxis qo‘ymaydi va davolash bilan shug‘ullanmaydi bu shifokorlar vakolatiga kiradi. Uning vazifasi — psixologik qo‘llab-quvvatlash va muammolarni hal etishda yordam ko‘rsatish. Maktab psixologi faoliyatining amaliy asoslari Maktab psixologlari faoliyatiga yangiliklarni integratsiya qilish.

O‘quvchilarning psixologik xavfsizligi va farovonligini oshirish maqsadida maktab psixologlari ishiga integratsiyalashgan yangiliklar tizimini joriy etish tavsiya etiladi. Zamonaviy sharoitda o‘quvchilar duch kelayotgan psixologik va ijtimoiy chaqiriqlar fonida, maktab psixologining roli xavfsiz va qulay ta’lim muhitini ta’minlashda yanada muhim ahamiyat kasb etmoqda.

So‘nggi yillarda bolalar va o‘smirlar orasida emotsional charchash (burnout), bulling, xavotir holatlari bo‘yicha murojaatlar soni oshgani, shuningdek, oila va maktab o‘rtasida ishonch darajasi pasaygani kuzatilmoqda.

Shu munosabat bilan, maktab psixologlariga o‘quvchilarni psixologik jihatdan qo‘llab-quvvatlash samaradorligini oshirishga qaratilgan kompleks yangiliklar tizimini joriy etish taklif etiladi.

Yangiliklarni integratsiya qilishning maqsad va vazifalari Maqsad — Maktab psixologlari faoliyatining yagona, shaffof va samarali tizimini yaratish — bu tizim bullingning oldini olishga, o‘quvchilarning emotsional intellektini rivojlantirishga, ota-onalar va pedagogik jamoa bilan o‘zaro hamkorlikni kuchaytirishga, shuningdek, jamoada samarali va samimiy muhitni ta’minlashga qaratiladi.

Maktab psixologik xizmatining rolini mustahkamlash:

- Pedagoglar jamoasida psixologning maqomi va obro‘cini oshirish.
- Ma’muriyatga ochiq bo‘lgan yagona va shaffof hisob-kitob va tahlil tizimini yaratish.
- Ta’lim boshqaruvi organlari uchun hisobot tayyorlash jarayonini soddalashtirish.

- Ta'lim muhitida psixologik iqlimni umumiy barqarorlashtirish va yaxshilash: O'quvchilar va o'qituvchilar o'rtasidagi ziddiyatlar sonini kamaytirish.
- Maktab muhiti bilan qoniqish ko'rsatkichlarini oshirish (o'quvchilar, ota-onalar va pedagoglar o'rtasida o'tkaziladigan so'rovlar natijalariga ko'ra).
- O'zaro hurmat va qo'llab-quvvatlash madaniyatini shakllantirish.

XULOSA

Xulosa qilib aytganda, maktabda psixologik xizmatning ijobiy imidjini yaratish uzluksiz jarayon bo'lib, u ishonch, ochiqlik, professionallik va samarali hamkorlikka asoslanadi. Shunday muhit yaratilganda psixologik xizmat haqiqatan ham ta'lim jarayonining ajralmas va muhim qismiga aylanadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. Karimova V.M. Yosh davrlari psixologiyasi. – Toshkent: O'qituvchi, 2019.
2. G'oziev E.G'. Umumiy psixologiya. – Toshkent: Universitet, 2018.
3. Davletshin M.G'. Pedagogik psixologiya asoslari. – Toshkent: Fan, 2017.
4. Shoumarov G'.B. Amaliy psixologiya. – Toshkent: Sharq, 2016.
5. Mavlonov A. Pedagogika. – Toshkent: O'qituvchi, 2021.
6. UNESCO. School Psychological Services Handbook. – Paris, 2018.
7. Ziyonet